

ISSUES OF DETERMINING THE AREAS TO WHICH THE CONTRACT ON COMPULSORY PROFESSIONAL LIABILITY INSURANCE APPLIES

Izzat Palvanov

*Head of the Educational and Methodological Department, PhD.
Higher School of Judges
Tashkent, Uzbekistan*

ABOUT ARTICLE

Key words: liability insurance, insurance, professional liability insurance, insurer, insured, architect, lawyer, auditor, appraiser, notary.

Received: 15.12.24

Accepted: 17.12.24

Published: 19.12.24

Abstract: This article examines the areas in which a contract for compulsory professional liability insurance is applicable. It also explains the role of the description of various types of professional liability insurance.

KASBIY JAVOBGARLIKNI MAJBURIY SUG'URTA QILISHGA OID SHARTNOMA QO'LLANILADIGAN SOHALARNI ANIQLASH MASALALARI

Izzat Palvanov

*O'quv-metodik bo'lim boshlig'i, PhD.
Sudyalar oliy maktabi
Toshkent, O'zbekiston*

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: javobgarlikni sug'urtalash, sug'urta, kasbiy javobgarlikni sug'urta qilish, sug'urtalovchi, sug'urta qildiruvchi, arxitektor, yurist, auditor, baholovchi, notarius.

Annotatsiya: Ushbu maqolada kasbiy javobgarlikni majburiy sug'urta qilishga oid shartnoma qo'llaniladigan sohalar o'rganilgan. Bunda Kasbiy javobgarlikni sug'urtalashning har xil turlari tavsifining o'rni ochib berilgan.

ВОПРОСЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СФЕР ПРИМЕНЕНИЯ ДОГОВОРА ОБЯЗАТЕЛЬНОГО СТРАХОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ

Иzzат Палванов

*Заведующий учебно-методическим отделом, PhD
Высшая школа судей
Ташкент, Узбекистан*

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: страхование ответственности, страхование профессиональной ответственности, страховщик, страхователь, архитектор, юрист, аудитор, оценщик, нотариус.	Аннотация: В данной статье рассматриваются сферы применения договора обязательного страхования профессиональной ответственности. При этом раскрывается роль описания различных видов страхования профессиональной ответственности.
--	---

Javobgarlikni sug'urtalash – bu sug'urta obyektini sug'urta qildiruvchining har qanday harakati yoki harakatsizligi natijasida zarar ko'rishi mumkin bo'lgan uchinchi yuridik yoki jismoniy shaxslar oldidagi javobgarlik bo'lgan sug'urta sohasidir.

Sug'urta qildiruvchi va sug'urta kompaniyasi tomonidan tuzilgan javobgarlikni sug'urtalash shartnomasi, birinchi navbatda, sug'urta qildiruvchining manfaatlarini qonun yoki sud tomonidan uning uchinchi shaxsga yetkazgan zararlari munosabati bilan unga yuklanishi mumkin bo'lgan moliyaviy xarajatlardan himoya qiladi. Javobgarlikni sug'urtalash hodisa va sug'urta bozorining xizmati sifatida birinchi navbatda zarar yetkazuvchilarning manfaatlarini himoya qilish maqsadida paydo bo'lgan. Bundan tashqari, javobgarlikni sug'urtalash tizimi uchinchi shaxslarning manfaatlarini himoya qiladi, chunki zarar yetkazish uchun javobgar shaxs ular tomonidan yetkazilgan zararni qoplay olmasligi mumkin.

Javobgarlikni sug'urtalashning bir qator ta'riflari mavjud. Shunday qilib, V.V.Shaxov javobgarlikni sug'urtalashni “sug'urtalovchining sug'urta qildiruvchi (jismoniy yoki yuridik shaxs) tomonidan uchinchi shaxslarning hayoti, sog'lig'i yoki mulkiga yetkazilgan zararni qoplash majburiyatlarini ta'minlaydigan bir qator sug'urta turlarini birlashtirgan sug'urta faoliyatining mustaqil sohasi”[1] sifatida tavsiflaydi. “Javobgarlikni sug'urtalash sug'urta qildiruvchining harakati yoki harakatsizligi natijasida zarar ko'rgan shaxslarning mulkiy huquqlarini himoya qilishga va sug'urta qildiruvchining moliyaviy holatini himoya qilishga qaratilgan. Sug'urta polisi mavjud bo'lganda, jabrlanuvchilarga yetkazilgan zararni qoplash sug'urta kompaniyasi tomonidan kafolatlanadi va bu sug'urta qildiruvchining to'lov qobiliyatiga bog'liq bo'lmaydi”[2].

“Sug'urta faoliyati asoslari” darsligida kasbiy javobgarlikni sug'urtalash “sug'urta sohasi” sifatida belgilanadi, uning obyektini sug'urtalangan shaxsning boshqa shaxslarning hayoti, sog'lig'i yoki mulkiga zarar yetkazish natijasida kelib chiqadigan xarajatlarni qoplash (ya'ni sug'urtalangan shaxsning fuqarolik javobgarligi yuzaga kelgan taqdirda)[3].

Y.A.Spletuxov va E.F.Dyujikov “Sug'urta” darsligida javobgarlikni sug'urtalashning mohiyatini quyidagicha belgilaydilar: “javobgarlikni sug'urtalashning mohiyati shundan iboratki, sug'urta qildiruvchidan sug'urta mukofotlarini olgan sug'urtalovchi ushbu holatda uchinchi shaxslar deb atalgan jabrlanuvchilarga, agar ular sug'urta huquqiga ega bo'lsa, sug'urta

qildiruvchidan yoki boshqa sug'urtalangan shaxsdan uning harakatlari natijasida uchinchi shaxslarga yetkazilgan zarar munosabati bilan tovon puli olish huquqiga ega bo'ladi"[4].

Shuni ta'kidlash kerakki, "javobgarlikni sug'urtalash" ta'rifiga nisbatan yuqorida keltirilgan barcha yondashuvlar muayyan noaniqliklarni o'z ichiga oladi: "javobgarlikni sug'urtalash" ni belgilab, V.V.Shaxov "sug'urta faoliyati sohasi" kabi tushunchani kiritadi, javobgarlikni sug'urtalashni bunday yondashuv bilan to'laqonli sug'urta sohasi maqomidan mahrum qiladi va unga javobgarlikning eng aniq xarakteristikasi bo'lgan "sug'urta faoliyati" jarayonida tushunarsiz o'rin beradi; javobgarlikni sug'urtalashning eng aniq xususiyati Y.A.Spletuxov va E.F.Dyujikovlarning ta'rifida ifodalangan; biroq zarar yetkazishi mumkin bo'lgan shaxslardan birining tavsifi sifatida "sug'urtalangan shaxs" tushunchasini kiritish bu holatda bahslidir.

Shunday qilib, javobgarlikni sug'urtalashning o'ziga xos xususiyati shundaki, bu yerda sug'urta obyektini mulkni sug'urtalashda bo'lgani kabi fuqarolarning o'ziga xos shaxsiy mulki yoki tashkilotning mol-mulki emas va shartnomalar tuzgan fuqarolarning hayoti va mehnat qobiliyati bilan bog'liq ba'zi hodisalarning sodir bo'lishi ham emas, balki shaxsiy sug'urta uchun xos bo'lgan narsa va uchinchi shaxslar oldidagi javobgarlikdir. Ya'ni, javobgarlikni sug'urtalashning bevosita obyektini, shuningdek, har bir alohida holatda o'ziga xos pulda ifodasini topadigan zarar yetkazishi mumkin bo'lgan shaxslarning iqtisodiy, aniqrog'i mulkiy manfaatlaridir. Javobgarlikni sug'urtalash uchinchi shaxslarning sog'lig'iga ham, mulkiga ham zarar yetkazish ehtimolini nazarda tutadi.

Javobgarlikni sug'urtalash toifasini o'rganishdan shuni aytishimiz mumkinki, ushbu ta'riflar kasbiy javobgarlikni sug'urtalashga ham xosdir, ammo ular turli kasb mutaxassislarining javobgarligini himoya qilishga qaratilgan.

Umuman javobgarlikni sug'urtalashning rivojlanishi, shuningdek, aholi farovonligining nisbiy o'sishi va shunga mos ravishda to'lov qobiliyatining umumiy miqdori va zarar miqdorining ko'payishi, uni keltirib chiqarish holatlari sonining ko'payishi, yangi qonunchilik tashabbuslari, toifaning kengaytirilgan talqini bilan ta'minlanadi va natijada zararni qoplash huquqining kengayishiga olib keladi.

Bunday tendensiyalar va muammolar iqtisodiyotda kasbiy faoliyatni amalga oshirishda javobgarlikni sug'urtalashning dolzarbligi va ahamiyatini ta'kidlaydi, ulardan tartibsiz va cheklangan foydalanish hozirgi vaqtda uslubiy va tashkiliy asoslarni tizimlashtirish, mamlakatda uning rivojlanishiga yordam beradigan chora-tadbirlarni ishlab chiqish va amalga oshirish orqali yaxshilanishi kerak.

Bunday sug'urtani rag'batlantirish zarurati, shuningdek, Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lish dasturi doirasida xorijiy sug'urta kompaniyalarining ichki sug'urta bozoriga kirishi bilan bog'liq bo'lib, bu o'z navbatida mahalliy sug'urtalovchilarning raqobatbardoshligini ta'minlash

va ularning xizmatlari darajasini xalqaro standartlarga yetkazishni talab qiladi. Ushbu istiqbol nuqtai nazaridan, kasbiy faoliyatni amalga oshirishda javobgarlikni sug'urtalashda, boshqa moliyaviy masalalar eng dolzarb bo'lgan boshqa sug'urta turlaridan farqli o'laroq, uslubiy ta'minot muammosi keskin seziladi.

Kasbiy faoliyat, bizning fikrimizcha, xizmatlar ko'rsatish, ishlarni bajarish, muayyan faoliyat turiga (huquq, tibbiyot, audit, sug'urta, nashriyot, qurilish va boshqalar) tegishli bo'lishi mumkin bo'lgan mahsulotlarni ishlab chiqarishni anglatadi.

Kasbiy javobgarlikni sug'urtalashning xususiyatlarini aniqlash uchun kasbiy javobgarlikning mohiyatini topish maqsadga muvofiqdir. Har qanday faoliyat uning samaradorligi bilan tavsiflanadi, agar maqsadlarga erishilmasa yoki to'liq bajarilmasa, javobgarlik uchun asoslar mavjud bo'lsa yoki tor ma'noda bunday faoliyatning salbiy natijalari olinsa o'ziga xos oqibat yuzaga keladi. Kasbiy javobgarlikning zarur shartlari:

- kasbiy faoliyatning maqsadlari, vositalari va natijalari, ularning parametrlari;
- bunday faoliyat natijalarini jamoatchilik tomonidan baho berish.

Bizning fikrimizcha, kasbiy javobgarlik - bu uchinchi shaxs: davlat, tashkilot, shaxsga nisbatan bunday faoliyatning salbiy natijasini (shu jumladan zarar yetkazishni) olingan taqdirda, kasbiy faoliyat bilan shug'ullanadigan shaxsga nisbatan choralar va sanksiyalarni qo'llash hisoblanadi.

Kasbiy faoliyatni amalga oshirishda "kasbiy javobgarlik" belgilari quyidagilar bo'ladi:

- iqtisodiy, huquqiy, tibbiy, texnik va boshqa yo'nalishlarda ma'lum darajadagi malaka, kasb-hunar ta'limi va/yoki kasbiy tayyorgarlikka ega bo'lgan shaxslarning mavjudligi;
- uni amalga oshirish natijasida salbiy natijalarga erishish (zarar yetkazish);
- ijtimoiy ahamiyati (qiymati) mavjudligi va bunday faoliyat natijalarini jamoatchilik tomonidan baholash imkoniyati;
- bunday natijaning oqibatlarini daromad, ta'sir, zarar va boshqalar ko'rinishidagi iqtisodiy baholash.;
- bunday faoliyat subyekti bo'lgan shaxsga – yo'qotilgan ne'matlarni qoplashga qaratilgan chora – tadbirlar va sanksiyalarni qo'llash.

Kasbiy javobgarlikning namoyon bo'lishi kompensatsiya mexanizmlari va manbalarini talab qiladigan moliyaviy natijalar – yo'qotishlar, qo'shimcha xarajatlardir.

Kasbiy javobgarlik (Professional Indemnity) – bu beparvolik yoki beparvolik tufayli malakasi, xatosi va kamchiliklari mijozga zarar yetkazishi mumkin bo'lgan turli kasb mutaxassislarining mulkiy javobgarligi[5].

Kasbiy javobgarlikni sug'urtalash kasbiy faoliyat bilan shug'ullanadigan shaxs tomonidan yo'l qo'yilgan har qanday xatolar, kamchiliklar, nuqsonlar, beparvolik va hokazolarda amalga

qiladi. Ushbu shaxs mazkur faoliyat turi bilan shug'ullanish uchun zarur vakolatlarga yeega va o'z vazifalariga vijdonan munosabatda bo'lib, ushbu kasbga qo'yiladigan barcha talablarni bajaradi deb taxmin qilinadi. Kasbiy faoliyat bilan shug'ullanadigan shaxsning malaka darajasini tasdiqlash, sertifikatlar, diplomlar yoki uning kasbiy mahoratini tasdiqlovchi boshqa hujjatlarning mavjudligi bilan amalga oshiriladi. Muayyan kasbdagi shaxsning faoliyat turiga qarab, sog'liqqa, moddiy yoki moliyaviy zarar yetkazilishi mumkin.

Kasbiy javobgarlikni sug'urtalashning xususiyatlari:

- ko'pincha, sug'urta qildiruvchi tomonidan xato yoki harakatizlik sodir etilishi, zarar fakti, sug'urta qildiruvchi tomonidan uni haqiqiy aniqlash vaqti va yetkazilgan zarar miqdorini aniqlash o'rtasida sezilarli vaqt (bir necha yil) o'tadi. Shu vaqt ichida inflyatsiya shartnomada belgilangan javobgarlik limitining hajmini inkor etishi yoki siyosatni chiqargan sug'urtalovchi turli sabablarga ko'ra bozordan yo'q bo'lib ketishi mumkin (bankrotlik, boshqa kompaniya bilan qo'shilish, bozordan chiqish va boshqalar.);

- shunday qilib, sug'urtalovchilar uzoq muddatli yo'qotishlarni qisqartirish orqali o'z javobgarligini cheklaydilar;

- asosan sug'urta qildiruvchining ishning holatlarini oshkor qilishni oldini olish va uning ishbilarmonlik obro'siga yetkazilgan zararni minimallashtirish istagi tufayli da'volarni hal qilishning sudgacha yoki suddan tashqari usuli mavjud bo'lib, bu ko'pincha sug'urta kompaniyasining manfaatlariga zid keladi, bu da'voni sud tomonidan ko'rib chiqishni va da'vo miqdorini kamaytirishni afzal ko'radi.

O'zbekistonning amaldagi sug'urta qonunchiligida kasbiy faoliyatni majburiy sug'urta qilish bo'yicha qoidalar mavjud emas. Umuman milliy qonunchilikda majburiy sug'urta sohalari va turlari haqida ham aniq tartib yoki ro'yxat shakllantirilmagan. 2021-yil 23-noyabrda qabul qilingan va 2022-yil 25-fevraldan kuchga kirgan "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi qonunning 7-moddasi to'rtinchi qismida "Majburiy sug'urtani amalga oshirish shartlari va tartibi majburiy sug'urtaning aniq turlari to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasi qonunlari bilan belgilanishi"[6] nazarda tutilgan.

Bundan farqli ravishd ayrim davlatlar qonunchiligida majburiy sug'urta, xususan, kasbiy javobgarlikni majburiy sug'urtalash sohasiga oid muayyan ko'rsatmalar belgilanganligini kuzatish mumkin. Masalan, Ukrainaning "Sug'urta to'g'risida"gi Qonunida majburiy sug'urta turlarining uzun ro'yxati orasida "faoliyati uchinchi shaxslarga zarar yetkazishi mumkin bo'lgan shaxslarning kasbiy javobgarligini majburiy sug'urta qilish, Ukraina Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilangan ro'yxatga muvofiq"[7] ekanligi nazarda tutilgan. Shu bilan birga, Vazirlar

Mahkamasi hali bunday kasblarning aniq ro'yxatini alohida hujjat bilan belgilamagan. Hozircha ushbu ro'yxatning faqat loyihasi mavjud.

Fikrimizcha, kasbiy faoliyatni majburiy sug'urta qilishga oid qoidalar O'zbekiston "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi qonunining 7-moddasida o'z aksini topishi va ushbu moddaning beshinchi qismida bu haqidagi qoidalar kiritilishi maqsadga muvofiqdir. Qolaversa, kasbiy javobgarligini majburiy sug'urtalanadigan sohalar ro'yxati ham Vazirlar Mahkamasining qarori bilan tasdiqlanishi zarurdir.

Biznesi o'z mijozlari uchun alohida xavf tug'diradigan kompaniyalar va tadbirkorlar oldidagi kasbiy javobgarligini sug'urta qilish tavsiya etiladi, masalan, sog'liq va hayotga zarar yetkazish yoki mulkni yo'qotish ehtimoli mavjud bo'lgan kasblar (shifokorlar, me'morlar, turoperatorlar). Biroq, ko'pincha ushbu kompaniyalar ham sug'urtani tejashga harakat qilmoqdalar. Agar bojxona brokerlari va notariuslarga nisbatan siyosat litsenziya olish uchun "yo'liga" uchun sotib olinsa, "ko'ngillilar" uni reklama elementi deb bilishadi. Shunga ko'ra, kasbiy javobgarlikni sug'urtalash bo'yicha shartnomalar minimal javobgarlik chegaralari bilan va shuning uchun minimal sug'urta to'lovi bilan tuziladi. Istisno faqat xorijiy sheriklardan tegishli sug'urta qoplamasini talab qilgan yirik kompaniyalar bo'lishi mumkin.

Eng keng tarqalgan javobgarlik sug'urtasi quyidagi toifadagi mutaxassislar: loyiha tashkilotlari, me'morlar, dizaynerlar; buxgalterlar; xususiy shifokorlar va tibbiyot muassasalari; rieltorlik va ko'chmas mulk kompaniyalari; notariuslari; baholovchilar va baholash kompaniyalari; bojxona brokerlari; advokatlar va yuridik firmalar; qo'riqlash tashkilotlari; auditorlar va auditorlik kompaniyalari.

Turli mutaxassislarning kasbiy javobgarligini sug'urtalash 1-jadvalda ko'rib chiqilgan, bunda bunda mutaxassisning kasbiy javobgarligi vujudga kelishi mumkin bo'lgan sug'urta hodisalari ifodalangan.

1-jadval

Kasbiy javobgarlikni sug'urtalashning har xil turlari tavsifi

Kasb	Sug'urta hodisasi
Arxitektor	- loyihalashdagi hisob-kitob yuklamalari, qoidalar va normalarini noto'g'ri tanlash; - loyihalar yoki muhandislik hisob-kitoblari qoidalar va normalaridan foydalanganda noto'g'ri hisoblash va xatolikka yo'l qo'yish; - rejalar, spetsifikatsiyalar va loyiha-texnik hujjatlarni tayyorlashdagi boshqa xatolarning mavjudligi.
Yurist	- huquqiy masalalar bo'yicha to'liq bo'lmagan yoki noto'g'ri yuridik maslahat; - huquqiy hujjatlarni ishlab chiqishda xatoliklar; - davlat hokimiyati organlarida, mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlarida, sud uchun shaxslarning manfaatlarini ifoda etishda xatoliklar yo'l qo'yish.
Auditor / buxgalter	- qonunchilik bilan ro'yxatga olish va buxgalteriya hisobi va boshqa hujjatlarni tuzish uchun belgilangan qoidalar buzilishini, shuningdek, ularning mazmuni nomuvofiqligini aniqlamaslik;

	- buxgalteriya hisobi va hisoboti, soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni hisoblash va to'lash qoidalarini buzish va boshqalar.
Baholovchi	- obyekt qiymatini baholash uchun noto'g'ri tanlangan standartdan foydalanish; - o'lchov va hisob-kitoblarda tasodifiy xatoliklarga yo'l qo'yish; - noto'g'ri baholashga olib kelgan boshqa xatolar, kamchiliklarning mavjudligi.
Notarius	- notarius notarial harakatlarning oqibatlarini to'g'risida mijozni ogohlantirmagan va yuridik bilimlari yetarli bo'lmaganligi sababli mijozga zarar yetkazganligi; - notarius o'zining kasbiy faoliyatini amalga oshirish munosabati bilan unga ma'lum bo'lgan maxfiy ma'lumotlarni saqlamaganligi; - notarius notarial harakatni amalga oshirishda uning bexosdan qilgan xatosi natijasida mijozga moddiy zarar yetkazilganligi; - notarius o'z qo'lida bo'lgan va uchinchi shaxslarga tegishli bo'lgan hujjatlar yo'qolganligi sababli uchinchi shaxslarga zarar yetkazganligi.
Bojxona brokeri	- qonunchilikda belgilangan soliq va yig'imlarni u e'lon qilgan tovarlar va transport vositalaridan to'lamaslik; - bojxona rasmiylashtiruvchi tugallanmagan tovarlar va transport vositalaridan foydalanish va ularni tasarruf etish shartlari va cheklovlariga rioya qilmaslik; - sug'urta qildiruvchi tomonidan bojxona qoidalarining bexosdan buzilishi natijasida tovarlarni, transport vositalarini olib qo'yish, band solish; - tovar deklaratsiyasi munosabati bilan u tomonidan olingan ma'lumotlarning tasodifiy oshkor etilishi.
Vrach	- tashxis qo'yishda sug'urta qildiruvchining (sug'urtalangan shaxsning) bexosdan xatosi natijasida bemorning sog'lig'iga zarar yetkazilganligi; - davolash jarayonida sug'urta qildiruvchining (sug'urtalangan shaxsning) bexosdan xatosi natijasida bemorning sog'lig'iga yetkazilgan zararining mavjudligi; - sug'urta qildiruvchining (sug'urtalangan shaxsning) bexosdan xatosi natijasida bemorning o'limi; - sug'urta xavfi namoyon bo'lishining boshqa variantlari.

Kasbiy javobgarlikni sug'urtalash – bu sug'urta obyekti sug'urta qildiruvchining har qanday harakati yoki harakatsizligi natijasida uchinchi shaxslar (fuqarolar va tadbirkorlik subyektlari) oldidagi javobgarlik bo'lgan sug'urtadir. Kasbiy javobgarlikni sug'urtalash qonun asosida yoki sud qarori bilan yetkazilgan zararni qoplaydigan tegishli to'lovlarni amalga oshirish uchun uchinchi shaxslarning sog'lig'iga va mulkiga zarar yetkazish imkoniyatini nazarda tutadi.

Birinchi, tariflarning bunday keng “yo'lagi” mamlakatda sifatsiz xizmatlar ko'rsatgani uchun mutaxassislarni kasbiy javobgarlikka tortish holatlari hali ham kam uchrayotgani bilan bog'liq. Bundan tashqari, jabrlanuvchilarning da'volarini ko'rib chiqish uchun oddiy va samarali algoritm va sug'urta hodisasida ma'naviy va moddiy zarar miqdorini aniqlash usullari mavjud emasligidir. Shu munosabat bilan, kompaniyalar ko'pincha kutilmagan yo'qotishlarga yo'l qo'ymaslik uchun sug'urta xizmatlarining mumkin bo'lgan maksimal narxini belgilashga majbur bo'lishadi. Kasbiy javobgarlikni sug'urtalashning alohida misollari va natijada ushbu shartnomalar bo'yicha kamdan-kam uchraydigan sug'urta holatlari to'lovlarning kamligini tushuntiradi. Kasbiy javobgarlikni sug'urtalash O'zbekistonda keng tarqalmagan. Ushbu xizmatga talab barqarorlashdi, ammo bozor hajmi hali ham juda zaif. Rivojlanish uchun turtki faqat sud-

huquq tizimini isloh qilish yoki kasbiy javobgarlikni majburiy sug'urta qilish sharti bilan kasblarning keng ro'yxatini aniqlash bilan ta'minlanishi mumkin.

Sug'urta shartnomalarining shartlari odatda sug'urtalovchining javobgarligi chegaralari deb ataladigan sug'urta summalarining sug'urtalovchi tomonidan to'lanadigan maksimal chegaralarni belgilashni nazarda tutadi. Shartnomada javobgarlikning bir nechta chegaralari belgilanishi mumkin. Ulardan biri odatda har bir sug'urta hodisasi uchun sug'urta to'lovining maksimal miqdorini nazarda tutadi. Bundan tashqari, sug'urtalovchilar sug'urta shartnomasining butun muddati uchun javobgarlik chegarasini ham belgilaydilar. Bunga ehtiyoj shartnomaning amal qilish muddati davomida bir nechta sug'urta hodisalari yuz berishi mumkinligi bilan bog'liq, shuning uchun sug'urtalovchilar shartnoma bo'yicha o'z majburiyatlarining umumiy miqdorini cheklashlari muhimdir.

O'z mijozlariga moddiy (moliyaviy) zarar yetkazishi mumkin bo'lgan shaxslarning (auditorlar, notariuslar, advokatlar) va faoliyati uchinchi shaxslarning hayoti va sog'lig'iga zarar yetkazishi mumkin bo'lgan shaxslarning (masalan, shifokorlar, farmatsevtlar) kasbiy javobgarligini sug'urtalashning alohida shartnomalari farqlanadi.

Yuqorida aytilganlarning barchasini sarhisob qilar ekanmiz, shuni ta'kidlash kerakki, kasbiy javobgarlik tufayli yetkazilgan zararni minimallashtirish va qoplash jarayonini boshqarish zarurati zamonaviy huquqshunoslikning muhim muammolaridan biri bo'lib, minimallashtirishning turli usullaridan foydalanishga sabab bo'ladi, ulardan biri sug'urta hisoblanadi. Kasbiy faoliyatni amalga oshirishda javobgarlikni sug'urtalash, shu jumladan davlat tomonidan rag'batlantirish va majburiy shakllarni joriy etish orqali taqsimlanishi kerak, bu har bir zamonaviy jamiyat (davlat) ning barqaror va sivilizatsiyalashgan rivojlanishi va jahon tizimiga qo'shilishi uchun zarur shartlardan biridir.

Kasbiy faoliyat deganda ma'lum bir faoliyat turiga (huquq, tibbiyot, audit, sug'urta, nashriyot, qurilish va h.zo.) tegishli bo'lishi mumkin bo'lgan xizmatlar ko'rsatish, ishlarni bajarish, mahsulot ishlab chiqarish tushuniladi.). Uning zarur shartlari: 1) kasbiy faoliyatning belgilangan maqsadlari, vositalari va natijalari, ularning parametrlari; 2) bunday faoliyat natijalarini jamoatchilik tomonidan baholash.

Kasbiy javobgarlikni sug'urtalash javobgarlikni sug'urtalashning kichik tarmoqlaridan biridir. Kasbiy javobgarlikni sug'urtalash-bu sug'urtalovchining shartnoma tuzgan shaxsning mulkiy manfaatlariga yetkazilgan zararni uchinchi shaxslarga yetkazilgan zararni qoplash majburiyati bilan bog'liq bo'lgan hamda sug'urta qildiruvchining kasbiy faoliyati bilan bog'liq zararni to'liq yoki qisman qoplash miqdorida sug'urta to'lovlarini amalga oshirish majburiyatini nazarda tutadigan sug'urta turlari majmuidir.

Kasbiy faoliyatni amalga oshirishda javobgarlikni sug'urtalash umuman sug'urta nazariyasi va amaliyotining barcha xususiyatlari va tamoyillariga ega bo'lgan turlardan biridir, ammo uni sug'urta tizimi va tasnifida ajratib turadigan bir qator xususiyatlarga yega.

Ushbu masala bo'yicha keyingi tadqiqotlar sug'urta bozorida nafaqat de-yure faoliyat yuritgan, balki amalda qo'llaniladigan kasbiy javobgarlikni sug'urtalashning keng turlarini joriy etish yo'llarini aniqlashga qaratilgan bo'lishi lozim.

Mamlakatimizda bunday sug'urta turining tarqalishi quyidagi muammolar bilan cheklangan bo'ladi: sug'urta obyekti kam bilim – kasbiy javobgarlik, tegishli masalalar ishlab chiqishda ilmiylikning yo'qligi: uning mohiyati, tasnifi; nazariy asoslash va dolzarb tushunishda bo'shliqlar va yurtimizda uning rivojlanish ehtiyojlari; qonundagi nomukammallik uni tashkil etish va o'tkazishni tartibga soluvchi asos; uni kasbiy faoliyat sohalarida amalga oshirish bo'yicha tizimli chora-tadbirlarning yo'qligi; sug'urta kompaniyalari tomonidan uni ishlab chiqish va amalga oshirishda prinsiplar va xususiyatlarning buzilishi. Bularning barchasi ushbu yo'nalishda huquqiy va iqtisodiy islohotlar o'tkazish zarurligi ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Шахов В.В. Страхование / В.В. Шахов. – Изд. 3-е, [перераб. и доп.]. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – 311 с.
2. Осадець С.С. Страхування: підручник / С.С. Осадець. – Вид. 2-ге, [перероб. і доп.]. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.
3. Федорова Т.А. Основы страховой деятельности: учебник / Т.А. Федорова – М.: БЭК, 2004. – 875 с.
4. Сплетухов Ю.А. Страхование / Ю.А. Сплетухов, Е.Ф. Дюжиков – М.: "Инфра-М", 2006. – 311 с.
5. Страхування: [практикум] / [В.Д. Базилевич, Р.В. Пікус, К.С. Базилевич, В.А. Кравченко та ін.]; за ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2011. – 607 с.
6. <https://lex.uz/docs/5739117#5740403>
7. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>